خوێندنەوەیەک بۆ سێ بەرگی ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان.. سەلاح جەلال

ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان لەسێ بەرگدا بەهەوڵ و تەقەلای کۆمەڵێك دڵسۆز بڵاوبوەوە، بۆشایەکی گەورەی لەمێژووی کەلتورو خوێندراوەی کوریدا پڕکردەوە. گرنگی ئەم بابەتە بەوتارو کاری سەرپێیی تەواو نابێت بەڵکو بێتە پرۆژەیەکی گرنگی مەعریفی، پێویستە لەهەموو بوارەکانەوە کاریان لەسەر بکرێت. لەکاتێکدا بەرەو ئەوە دەچێت مێژووی کوردو کوردستان بەهەموو بوارو گۆڕانکارییەکانییەوە لە میمۆرییەکدا کۆبکاتەوە، واتای فەرهەنگی وشەکەیش بوارەکانی مەعریفە دەگرێتەوە.

ئنیسکلۆپیدیا لەبنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانییە، واتای بازنەکان یان سیستەمێکی تەواو بۆ مەعریفە بە چەند بابەتێکی سەرەکی، یان واتای کۆمەڵێك زانست و هونەر، لەزمانی عەرەبیشدا بە واتای فەرهەنگ یان دائیرەتولمەعاریف دێت، دوایی پەرەی سەند بۆ فەرهەنگێکی گشتی بۆ زانست و ڕەوانبێژی و پیتەکان.

بەر لە پرۆژەی ئنیسکلۆپیدیا مەعریفە گشتییەکان بەناوی ئەدەبی و فەرهەنگەوە دەردەچوون. لەبەر ئەوەی بازنەکانی مەعریفە جیاوازە لە فەرهەنگ، ئەم پێناسەیەکی کورتی وشەو مادەیەو ئەو فراوان دەبێتەوە بۆ بەیان کردن و واتا ئیستلاحییەکان لەم زانستەو لەوی تردا، لەگەڵ مێژووی فیکرەکەو بەشەکانی و ئەو بابەتانەی بە فیکرەکە دەگەن لەشیکردنەوەو داواکارییەکانیاندا.

بەم شێوەیەیش گرنگی و بایەخی ئەم پرۆژەیە دەردەکەوێت بۆ هەموو میللەتێك و بیر و داهێنانی ئەم زاراوەیە زۆر کۆنە و مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ(سیوسبیوس)ی یۆنانی قوتابی (ئیفلاتون) ئنیسکلۆبیدیایەکی کۆکردۆتەوەو فەوتاوە، دوای ئەو (ستوبینەس) و (سیوداس) و (کابلا) گرنگترین فەرهەنگیان لەمێژوودا بەرهەمهێناوە.

دوای ئەوەیش میللەتانی تر هەوڵیان بۆ داوە، ئێمەیش وەك نەتەوەیەك لێی بێ بەش بووین، کاتێکیش ئەم سێ بەرگەی ئنیسکلۆپیدیام بەکوردی بینی و خوێندمەوە بەراستی وەك خەوێکە کۆمەڵێك نوسەری دڵسۆز بەخەبەخشی بۆ میللەتی کورد کردویانە. لەبەر ئەوەی ئەم پرۆژەیە نەك بۆ ئێمە بۆ گەلانی تریش زۆر ئەستەمە، ئەوان لەسەر ئاستی زانکۆکان هەوڵیان بۆ داوە بە توانای مادی بێ سنوورەوە، لەسەدەی

دوانزەدا ئەوروبییەکان لە زانکۆی ئۆکسفۆر ساڵانی 1200. هەوڵیان بۆ داوە و دوایی زانکۆی کەمبردج دوایی دائیرەی مەعاریفی بەریتانی1768 تەنها بەرگی یەکەمی دەرکرد، کاتێك زانکۆی فەرەنسی ساڵی 1959 مجەلەدی یەکەمی بەسەرپەرشتی(دنیس دیدرۆ)دەرکردو دوایی بەهاوبەشی کۆمەڵێ فەیلەسوفێکی وەك(ڤۆلتێر)و (ڕۆسۆ)و (دالمبرت)و چەندانی تر پێشکەوت، ئەمەیش ئەوە دەردەخات دوو سەدەو چەند دەیەیەکی خایاندووە، لەکاتێکدا بەکارتەکەری سەرەکی لەسەر ڕۆشنبیری گشتی و هەڵگیرساندن و سەرکەوتنی شۆڕشی فەرەنسا دادەندرێت.

ئەوەی جێگەی سەرسوڕمان و سەرنجە ئەوەیە زانکۆکانی جیهان لەو کاتەوە بەو هەموو پێشکەوتنەی خۆیانەوە چەند سەدەیان پێچووە هەتا ئەم پرۆژەیەیان بەرهەمهێناوە.

هەروەها فەرهەنگی چینیش(کوکین سی فون لوی تسی). لەدانانی(شوهوفر) وە مێژووی سروشتی یۆنانی بەگرنگترین کتیبی ئنیسکلۆپیدیا دادەنرێت لە مێژوودا لە نوسینی (غایەس بلینوسش)لە 23-79م.

دوای ئەویش فەرهەنگی ئەڵمانی(ارش غرویر) لەشەش بەرگدا دەرچوو، لە1796 و 1810 بەسەرپەرشتی (وختر) دوایی فەرهەنگی ئیتالی بیفاتی لە ساڵی 1884. جگە لەمانەیش هەموو گەلانی جیهان هەوڵیان بۆ ئەم پرۆژە گرنگ داوە، تەنانەت لە ئیسلامیشدا مەزهەبی شیعە ئنیسکلۆپیدیای تایبەت بەخۆیان داناوە.

ئەم ئنیسکلۆپیدیایەی بەردەستمانە بەکوردی سێ بەرگەو هەر بەرگەی سێ بەشی تایبەتە بە هەموو کارکەرو بوارەکانی مەعریفە لەشاعیرو نوسەرو ڕۆژنامەنوس و هونەرمەندو زاناو کەسایەتی ئیرشاد و تەریقەت و شۆڕشگێران و شوێنە گرنگە گشتییەکان و پیشەو پیشەییەکان و تاد.. لێردا هەن. بەپێی ریزبەندی پیتی ئەبجەدی ریزکراون .

بەرگی یەکەم 523 لاپەڕەی قەبارە گەورەی شێوە دیزاینی گۆڤارە. لەسێ بەش پێکهاتووە.

بەشی یەکەم ژیاننامەی حەفتا کەسێتی گرنگ و کارکەرن لەبوارەکانی مەعریفەدا، هەر لە ئەحمەد ئیبراهیم و ئیبن خەلەکان و ئەحمەد ئیسماعیل رامیز ئەحمەد دینەوەری مەلا ئەحمەدی ڕەش و ئەحمەد گەرانی و مەلا ئەحمەدی ئەحمەد ئاواو ئەحمەدی موفتی زادە و ئەحمەد نەتشی و ئەحمەد عەلی فەوزی و ئەحمەد زەهاوی و ئەمین شێخ عەلائەددین و ئیبراهیم حەسەن شارەزووری و ئیدریس بەتلیسی و سمکۆی شکاك و بابا عەلی تەکیەو بابە شێخی ئەڵمانەو مەلا باقری بالك هەتا بنەماڵەی بەدرخانییەکان، دەیەها کەسایەتی پایە بەرزو ڕۆشنبیرو ڕۆژنامەنوس و دیپلۆماتکارو میرو رابەریان تیادا هەڵکەوتووەو هەمیشە هەوڵیانداوە لە کوردستان و دەوڵەتانی عەرەبی و جیهانیدا

بەسەدەها کەسایەتی مەزنیان هەبووە لەهەموو سەردەمەکانداو ڕۆژنامەیەك یا ریکخراوێکیان داخرابێت کتوپڕ لە شارو وڵاتێکی تر دروستیان کردۆتەوە.

دوای ئەمانیش لەمەلا بەهای بیارەوە دەست پێدەکاتەوە، مەڵبەندی زانین و پێگەیاندنی لاوانی کورد بووە بەزانست و زانیاری و ئیرشادی تەریقەتێکی دروست هەتا پیرەمێردی شاعیرو جابانی کوردی و جوەیرییەی هەکاری و جەلالەدین عەلی خورماڵی و حەسەنی ئامەدی و شێخ حەسەنی گڵەزەردەی بەرزنجی و حەمزەی ئیمام موسا و حەمزە موکسی و حەمەئەمینی غەفاری و حەمەمین مەحمودی دەرەی مەڵو حوسەینی مەجدی و مەولانا خالید و نالی شاعیر و خەلیل خەیاڵی موتکی و شێخ ڕەزای تاڵەبانی و سەعیدی پیران و سەعید نەورەسی و شەریف پاشای خەندان و عادیلە خانم و عەبدوڕەحمانی زەبیحی و مەلا عەبدوڕەحمانی دار بێوڵەیی و ناسری سوبحانی و کەسایەتی تری دەسەز و زانا و سەرکردەن ئەوانەی توانیویانە لە پانتاییەکانی زانست و زانیندا کاربکەن.

بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەکی گرنگی کوردستانە، ئەوانەی فەزای گرنگی زانست و مەعریفە بوون. وەك مزگەوت و خانەقاو تەکیە و حوجرەی مزگەوتەکان و شاخ و شارو گوندە گرنگەکانی تر.

بەشی سێیەم: چەند لایەنێك لە زمان و کەلتورو ئەدەب و ئاین و ئاینزاو سیاسەت و کاری ڕێکخراوەیی کوردییە. لە ئەلف و بێی کوردییەوە دەست پێدەکات. (د عومەر عەبدولعەزیز)زۆر وردو ژیرانە لە دەوڵەتی مادەوە باسی دەکات، دوو سەدەو نیو کورد خاوەنی نوسین و ئەلف و بێی تایبەت بەخۆی بووە، کۆنترین بەڵگەی نوسراو دەباتەوە بۆ کتێبی ئاڤێستا، باسی هەوڵەکانی (ئەبوبەکر النبتی) دەکات و هەتا کتێبی ئەلفبای کرمانجی لەساڵی 1926 ی نوسەر(خەلیل خەیاڵی) و کتێبەکەی (تەفیق وەهبی بەگ) و کتێبی سەرف و نەحوی کوردی نوسەر (سەعید سدقی) و کتێبی رابەرە بۆ ئیملای کوردی نوسینی (نوری عەلی ئەمین). کتێبی زمانی یەکگرتووی کوردی نوسەر(جەمال نەبەز) و کتێبی ڕەوتی ڕێنوسی کوردی نوسەر (مستەفا نەریمان). دەربارەی گرامەری کوردیش لە ڕێخنەو پێشنازی (مەجەرسەن)ەوە دەست پێدەکات هەتا هەموو هەوڵەکانی تر لەتورکیا و سوریاو عێراق بە بەکارهێنانی پیتی لاتینی یان عەرەبی و شیکردنەوەی تەواو بە هەموو ئەو لایەنانە دەکات و شتە نادیارەکان دەردەخات بە هەموو بیرو باوەڕە ناکۆکەکانەوە.

بەرگی دووەم508 لاپەڕەی قەبارە گەورەی دیزاینی گۆڤارە، لەسێ بەش پێکهاتووە.

بەشی یەکەم هەمان شێوە لە کەسایەتیەکانەوە دەست پێدەکات و لە(ئەحمەد موختار جاف) و (ئەحمەدی خانی)وە هەتا (شاکیر فەتاح) و

(عەلی مەردان) سی و شەش كەسایەتی دەگرێتەوە.
بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەكی گرنگی كوردستانە.
بەشی سێیەم؛ چەند لایەنێك لە زمان و كەلتورو ئاین و ئاینزاو شوێنەواری كوردستانە.
بەرگی سێیەم: 520 لاپەڕەی قەبارە گەورەی دیزاینی گەڤارەو لەسێ بەش پێكهاتووە.
بەشی یەكەم: ژیاننامەی چل و دوو كەسایەتییە، لە(ئەبوبەكری موسەنییف)ەوە دەست پێدەكات هەتا (یەحیا سەعید ئەفەندی) وێنەگر.
بەشی دووەم: چەند شوێن و ناوچەیەكی گرنگی كوردستانە.
بەشی سێیەم: زمان و كەلتورو ئەدەب و ئاین و ئاینزاو شوێنەواری كوردستانە.
ئەوەی لە ئەنجامی خوێندنەوەی ئەم سێ بەرگەی ئنیسكلۆپیدیایەدا دەردەكەوێت، چەند قەناغەكی جیا جیایە، سەرەتا لە مزگەوت و خانەقا و تەكییەكانەوە لەلایەن زانا گەورەكانی ئاینی ئیسلام و شێخی ئیرشاد زانستیان بەناو كردەتەوەو دوایش هەر هەرەس و توانەوەی ئەم كەسایەتیانە بووە بە ناو شارەكان و گەڤارو ڕۆژنامەو بڵاوكراوەیان بەزمانەكانی كوردی و عەرەبی و فارسی و توركی و زۆریشیان گەیشتونەتە هەندەران و بەزمانەكانی روسی و فەرەنسی و ئەڵمانی و ئینگلیزی و سیودی و زمانی تر هەوڵی نەبڕاوەیان داوە بە دەركردنی ڕۆژنامەو گەڤارو بڵاوكراوەی تر و هەوڵی ناساندنی كوردو كوردستان و زمان و كەلتورەكەیان داوە. هەروەها سەركردەی هەموو راپەڕین و شۆڕشەكانیان كردووە. نمونەیش ئاشكرایە لە شێخ عوبەیدولای نەهری و شێخ سەعیدی پیران و سمكۆخانی شكاك و قازی محەمەد و بەدرخانییەكان و شێخ سەلامی بارزانی و مەلامستەفای بارزانی و سەعیدی نەوەڕسی و ئەحمەدی موفتی زادەو ناسری سوبحانی و دەیەهای تر زۆریان پەتی سێدارەیان خراوەتە مل و بەشەهادەتیان زانیووەو هەمویشیان چەندین جار خراونەتە زیندانەوە.
جگە لەوەیش بەردەوام هەوڵی جوڵانەوەی سیاسی و شۆڕشگێڕیان داوەو بە مافەكانی كورد خەباتیان كردووە، نمونەیش حكومەتی زەندی و ئەردەڵان و شێخ مەحمود و كۆماری مەهاباد و بابانی و شۆڕشی ئیبراهیم خانی دەلەو میرنشینی سۆران و ئەو پارت و ڕێكخراوە سیاسیانەیش، دروست بوون وەك (كۆمەڵەی هیڤی) و (تەعالی و تەرەقی كوردستان) و (ژێ كاف) و (حیزبی هیوا)و(كۆمەڵەی برایەتی) و (كۆمەڵەی قوتابیانی كورد لە ئەستەنبوڵ) و (كۆمەڵەی پێشكەوتنی كوردستان) و (كۆمەڵەی سەربەخۆیی كورد) و (كۆمەڵەی خۆیبوون) و(ئیتیحادی محەمەدی)و(تەشكیلاتی ئیجتیماعیە)و(تەعالی ژنانی كورد/جەمعییەت) و(تەعالی كوردستان/جەمعییەت)و(تەعاون و تەرەقی

کورد)و(یەکێتی زانایانی ئلینی ئازادیخواز)و (کۆمەڵەی هاریکاری و پێشکەوتنی کورد)و(بزووتنەوەی حەقە)و (حیزبی ئیسلامی کورد)و(پارتی دیموکراتی کورد)و (پارتی دیموکراتی کوردستان)و(حیزبی دیموکراتی کوردستان)و (سازمانی خەبات) لەهەڵەبجەو دەیەها حیزب و ڕێکخراوو راپەڕین و شۆڕشیان بەرپا کردووە دژی داگیر کەران بۆ رزگاری کوردو کوردستان.

هەروەها ئەم پرۆژەیە دەوڵەمەندە بەئاینەکانیش زەردەشتی و یەزیدی و کاکەیی و ئیسلام و جولەکەو مەسیحی، هەمویان وەك زانستی بەراوردکاری ئاینەکان وەك سروشتی ئاینی خۆیان باسکراون.

بەم شێوەیەش دوای گەڕان و وردبوونەوە دەبینین رووبەڕوی تەکنەلۆژیایەکی مەعریفە بووینەتەوە، دەبێت چی بکەین و لە کوێوە دەست پێبکەین؟! چۆن بتوانین ئەم شاکارە لە کایەکانی مەعریفەدا کارپێ بکەین؟ ئەمەیش کاری ئەوانەیە دەیانەوێت کار لەبوارەکانی مەعریفەدا بکەن و کێشەیان لەگەڵ خودی خۆیان و عەقڵی خۆیاندا هەیە و ئەو کەسانەن بەبیرەکانیان ئەمەو جیهان دەگۆڕن، نەك کەسانی وێنەکەر، بەڵکو دەبێت شیکردنەوەی مەعریفیانە بکەن هەتا ئایندەیەکی گەشمان بۆ دروست ببێت. چونکە ئەوانەی دەیانەوێت مێژوو بسڕنەوە یان راستییەکانی ون بکەن ئەوا دەرگای مێژوو لەسەر خۆیان و نەتەوە دادەخەن.

ئەوەیشی گرنگە لە دوای هەموو ئەو پێشکەوتنانەی، لە دەیەکانی رابردودا هاتن ئەمەیان شۆك کرد، مارکسیەتمان هێنا هەشی مێژوویمان نەبوو، بونیەویەتمان هێنا هەشی زانستیمان نەبوو، زۆر بیری فەلسەفی و ئایدەلۆژی و ئاینی هێنرانە کوردستان.

دیارە تائەستا ئەوەی لە مێژووی خوێندراوەی ئێمەدا زیاتر رووداوو بابەت و دەق و مرۆڤەکانمان لەمردن رزگار کردووە، نەکو راڤەو توێژینەوە، هەتا چەندە هەڵگری پرسیارە مەعریفییەکانمان؟ تاچەندە بتوانین بۆشایەکانمان پڕ بکەینەوە؟، لە ئێستایشدا دەکەوینە بەردەم دەیەها پرسیاری سەرسوڕهێنەرەوە، چۆن بە ئەلیکترۆنی بیر بکەینەوە؟ چۆن بە ئەلیکترۆنی بنوسین؟ چۆن پێدراوو نوسینەکانمان بە ئەلیکترۆنی بکەین؟ چی بکەین بە ئەوەی لەم پرۆژە مەزنەدا بۆشاییە بەتاڵەکانمان پڕ بکەینەوە، ئەمەیش کاری کەسەکانی فیکرو توێژەران و کەسەکانی ئەکادیمیاو کۆلیژەکانە، بتوانن بناغەیەکی مەعریفی دابنێن و بۆشایەکانمان پڕبکەینەوە، هەموو بەشەکانی زانکۆ دەتوانن ئەم خەرمانەیەی مێژووی کورد بکەنە بناغە بۆ زمان و ئیدیەم و ڕێزمان و پیت و مێژوو جوگرافیا و کۆمەڵناسی و ئاین و شارستانی و بوارەکانی ترو بەهاوکاری بەشی ئایتی هەوەی بە ژمارەیی کردنی ئەم ئینیسکلۆپیدیایە بدرێت لەگەڵ بڵاو بوونەوەی کتێب و

نوسراوی نوسەرکان و زۆر لەو بەڵگەنامانەی گرنگن هەتا ژوورەکی ئەلیکترۆنی بۆ مێژووی کوردو کوردستان دروست ببێت. جگە لەوەیش هەوڵی لە ئەستۆگرتنی پرۆژەکە بخرێتە سەر خوێندنی باڵا. چونکە پێویستی بە هەماهەنگی زۆر هەیە.

لەبەر ئەوەی ئەم پرۆژەیە تا ئێستا وەك دەستکەوتێك گرنگە لەسەر زۆربەی تێبینی و کەم و کوڕی لەم سێ بەرگەدا چاك بکرێن و لەچاپی دووەمدا بەژمارەیی بکرێت، کە ئەوانەیش سانان و کار ناکەنە سەر پرۆژەکە، ئەوەیشی جێی ئاماژەیە دەستکاری نوسینی ئەو نوسەرانە بکرێت کەوەك خۆیان ئاماژەیان پێدا زیادەڕەویان تیادا کردووە، چونکە ئەم پرۆژەیە دەبێتە سامانی نەتەوەیی، فەرهەنگی (ینغ لوتاتین)ی یابانی، لەساڵی 1407 م دوو هەزارو دووسەد نوسەر بەشدار بوون لە نوسینیدا 892 مجەلەدە. لەبەر ئەوە ئەم پرۆژەیەیش پێویستی بە بەردەوامی و هاوکاری زۆر هەیە هەتا بەردەوام بێت، دیارە ئەم لیژنەی سەرپەرشتیکارە دەسەزن و توانیویانە ئەمانەتەکانی نوسین بپارێزێت بەبێ لەبەرچاو گرتنی هیچ ئایدیاو بیرێکی رەگر. ئەوەیشی جێگەی تێبینیە، پێویست ناکات دووبارەو چەند بارە ناوی کەسێتیەك بهێنرێتەوە، ناسێنراوەو بابەتەکی لەسەر دەنوسرێت، بۆ نمونە (ئەحمەدی موفتی زادە) یەك جار گرنگە، ئەوانی تر لەڕێی ئامرازو راناوو شێوازە هونەرییەکانەوە دەکرێت. هەلەی رێزمانی و چاپ و نارێکی رستەیش دەبینرێت.

هیوای سەرکەوتن و بەردەوامی بۆ ئازیزانی لیژنەی ئنیسکلۆپیدیا دەخوازم و دەستیان دەگوشم و لام وایە ئەم کارە تەکنەلۆژیای مەعریفەیە بۆ کورد.

سەڵاح جەلال

سەرچاوە: ئنیسکلۆپیدیای کوردو کوردستان، ئامادەکردنی لیژنەیەك/ بەرگی یەکەم/ رێکخراوی زانست بۆ باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی یەکەم 2018.

بەرگی دووەم/ رێکخراوی زانست بۆ باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی دووەم/2021

بەرگی سێیەم/ رێکخراوی زانست بۆ باس و لێکۆڵینەوە/ چاپی یەکەم/2022

لەگۆڤاری بانە رۆژ لەژمارە(130)هاوینی 2024 دا بڵاوبۆتەوە.

هیچ لەشیعرەکانی ئێستا ناگەم!.. کاروان حەسەن سلێمان

ئەم ناونیشانەی سەرەوە دەمانباتە بەردەم دەیان پرسیاری جددی و ڕاشکاوانە، ئەمە قسە و بۆچوونی دەیان خوێنەری شیعرە.
ڕەنگە و دەشێ بۆچوونەکەیان لەشوێنی خۆی بێت و ڕاستبێت، بەو مانایەی شیعر زۆر بووە و ئاستی شیعریش لەم سەردەمەدا دابەزیوە بەهۆی بوونی کەم و کوڕی و بێ مانابوونی دەق و ئاست نزمی هەندێ بەناو شیعر، بەڵام مانای ئەوە نییە کە شاعیری باشمان نییە و دەقی باش کەمبێ، ڕۆژانە دەیان و سەدان دەقی جوان و پڕ مانا و پڕ ئێستاتیکا و ڕەوانبێژی و پڕ چێژمان بەرچاو دەکەوێ و دەیانخوێنینەوە، لەبەرانبەریشدا پێچەوانەکەی هەر ڕاستە، کەم[illegible] دەقی بێ چێژ و بێ جوانیناسی و بێ هونەرەکانی ڕەوانبێژی دەبینین و هیچ چێژێکیان لێ نابینین و بەڵکو کاتیشمان دەکوژن، لە دنیای ئەدەبدا دەیان قوتابخانە و ڕێبازی شیعری جیهانی هەن، هەر یەکەیان پشت بە میتۆد و ڕێبازێک دەبەستن و هەریەکەی ڕێچکەی تایبەت بە خۆی هەیە. هەر ڕێبازێکی شیعری پشت بە جۆرێک لەبیر و ڕا و جیاوازی دەبەستێت، لەناو ئەو جۆرە ڕێباز و قوتابخانە شیعریانەدا دەیان کۆد و ڕەمز و نهێنی لەپشت وشەکانەوە خۆیان حەشار داوە، ئەو پەیامەی شیعر هەڵی گرتووە زۆر جار فەلسەفە توانای دەربڕینی ئەو پەیامەی نەبووە، بۆیە خوێنەری شیعر ئەبێ وردتر و باشتر لە شیعر وردبێتەوە و جوانتر پەیامەکان وەرگرێ، لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانین بڵێین شیعری بێمانا نییە، بەڵکو دەتوانین بڵێین زۆریشە و ڕۆژانە بە دەیان دەق دێنە بوون و هیچ مانایەکی شیعری هەڵنەگرن و خاڵین لەمانا و جوانیدا.
یەکێک لەخاڵە بنەڕەتی و تەکنیکییەکانی شیعری ئێستا لادان و تێکشکانی زمان و کارکردن لەناو زمان و کورتکردنەوەی زمانە لەناو مانادا، لادانی زمانی و بەکار نەهێنانی ئامرازەکانی پەیوەندی ڕێزمانی و چڕکردنەوەی زمانە لە دەقدا کە لە شیعرەکانی زۆرێک لەشاعیرانی ئێستادا هەیە.
کلینت بڕوکس دەڵێ: زمانی شاعیر زمانێکە کە تێیدا [illegible]ی مانا شاراوەکان بە ئەندازەی مانا ئاشکراکان گرینگە. (١)

ئەمانە و دەیان نهێنی تر لە شیعردا بوونیان هەیە، کەمێک تایبەتمەندی هەن کە وادەکەن شیعرەکە جوان و چێژبەخش و پڕ مانا بێت، لەوانە هونەرەکانی ڕەوانبێژی و وێنەی شیعری و ڕیتم و ئاوازی ناوەوە و دەرەوە و هەندێکجاریش سەروا و کێشی شیعرەکە ڕۆڵیان هەیە لە جوانی ئەو دەقە شیعرییە، هەندێکجاریش وشە و واتا و پێک بەستنەوەی وشەکان جوانییەکی تر دەبەخشنە دەقەکە.
تەیب قادر پێی وایە زۆر جار گرفت لەشیعر نییە کاتێک تێنەگەیشتن ڕوودەدات، گرفت لەڕۆشنبیری شیعرییە، بۆ ئەوەی دەقێکی شیعری بخوێنینەوە دەبێت باکگراوندێکی شیعریت هەبێت. (٢) ئەمەش خاڵێکی گرنگە بۆ ئەوەی لەشیعر تێبگەین، بەڵام خوێنەرێکی ئاسایی بەزەحمەتتر و ئاستەمتر لە بەشێک لە شیعرەکانی ئێستا تێدەگات، گرفتەکەش هەمووی ئەو خاڵانەی سەرەوە بوون کە باسیان لێوەکرا.
کەواتا هەر دەقێک خاڵی بوو لەو تایبەتمەندییانەی سەرەوە خاڵییە لە شیعر و ئەشێ دەقێک بێت، بەڵام شیعر نا.
ماهییەتی شیعر (تەکنیک، خەیاڵ، زمانی شیعری) هاوتەریبی یەکن و بەدوای یەکدا مانا دەبەخشنە دەقەکە و خوێنەر چێژی زیاتری لێدەبینێت.
شیعر کەهەستی ڕاستەقینەی شاعیر بوو جوانی دروست دەکات.
لەلایەکی تر (شیعر دەمووچاوی ئەو وێنانەیە کە نابینرێن، ناتوانرێت بە زمان بخرێن، شیعر دەتوانێت لە ڕۆحی شیعر زمانی وێنە نەبیندراوەکان دروست بکات).(٣)
شیعر ئەو شتانە دەردەخات کە لەنێو زمانی ئاساییدا شاردراونەتەوە.(٤)
لێران پیرین دەڵێ: شیعر گوشراوترین و چڕترین شێوەی ئەدەبە کە زۆرترین شت لە کەمترین وشەدا دەردەبڕێت.(٥)

(١)شیعر و نائومێدی، شاخەوان سدیق ، لاپەڕە (٧)
(٢) تەیب قادر ، بیرکردنەوە لە شیعر ، لاپەڕە (٤٤)
(٣)تەیب قادر، بیرکردنەوە لە شیعر، پڕۆژەی سەد نامیلکەی فکری و ڕۆشنبیری، چاپی یەکەم -٢٠٢١
(٤)لادان لەشیعری لەتیف هەڵمەت ، ناز ئەحمەد سەعید ، لاپەڕە(٢٣)
(٥)شیعر و ئازادی، شاخەوان سدیق، لاپەڕە (٣٤)

✍کاروان حەسەن سلێمان
٢٠٢٢/١٠/٢٢

ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران، شۆڕشێکی گەورە و مێژوویـــــــی.. جەعفەر عەزیم زادە

‎

‎

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

‎ جیهان شاهیدی پێکهاتنی گەورەترین شۆڕشی سەدەی بیست و یەکە لە ئێراندا. ئەم شۆڕشه له ڕێڕەوی داهاتووی خۆی و پێشکەوتنەکانیدا لە رووی ئەو کاریگەرییە گەورەیەی کە لەسەر ئێران و تەواوی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانی دەبێت، تەنها لەگەڵ شۆڕشی مەزنی فەڕەنسا و شۆڕشی ئۆکتۆبەردا بەراورد دەکرێت.

‎ کۆتایی هاتنی دونیای دوو جەمسەری و شۆڕش و بزووتنەوە رزگاریخوازەکان و گۆڕینی بزووتنەوە تیرۆریستییە تاریکپەرستەکان و تیرۆریزمی دەوڵەتی بۆ ئەکتەر و پێشەنگی ململانێ ناوچەیی و جیهانییەکان لە سێ دەیەی ڕابردوودا، کۆتایی مێژوو نییە وەک هەندێک لە بیرمەندانی جیهانی سەرمایەداری ڕایانگەیاندووە، بەڵام سەرەتای قۆناغێکی نوێ بوو لە ململانێکانی مر□قایەتی لە سەردەمی سەرمایەداریدا .

‎شەڕەکان و وێرانکاریەکان و ڕووخانی پێنج وڵاتی گرنگ لە ناوچەی ڕۆژه□اتی ناوەڕاست و حوکمڕانی گەندەڵی و تاوان لەم ناوچەیە، جینۆساید لە ئەفریقا و ئەوروپای ڕۆژهەڵات و درێژبوونەوەی مەیدانی جەنگ و تیرۆر و تۆقاندن بۆ ناو دڵی ئەمریکا و وڵاتانی ڕۆژئاوا تا کێبڕکێی ئابووری و سیاسی توند و وێرانکەری، جەمسەرە جیاوازەکانی سەرمایە بۆ دەستەبەرکردنی هەژموونی و کۆنترۆڵیان بەسەر جیهانی دوای جەنگی ساردا لە لایەکەوە، و لە لایەکی دیکەوە، سەرهەڵدانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە گرنگەکان لە بزووتنەوەی داگیرکردنی وۆڵ ستریتەوە بۆ ڕاپەڕینی ١٣٨٨ لە ئێران، بەهاری عەرەبی و سەرهەڵدانی

بزووتنەوە عەلمانی و یەکسانیخوازەکان لە ئەفغانستانەوە بۆ لوبنان و دەی کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا، پریشکی گەورەترین و چارەنووسسازترین ململانێکان لە مێژووی مرۆقایەتی لە سەردەمی دوای
جەنگی سارددابوون.

ئەگەر ڕاپەڕین و پێکهاتنی شۆڕش لە ئێران کەمترین پشتیوانی کرێکاران و هونەرمەندان و وەرزشوانانی دیاری جیهان، بزوتنەوەی جیهانی ژنان و مافی مرۆڤ، بیرمەندان و سیاسەتمەداران و فەیلەسوفەکان و ڕای گشتی جیهانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا بێت، ئەوە تەنیا هۆکاری خۆی نییە بەهۆی بوونی حکومەتێکی بێزراو و دژە ژن لە ئێراندا دروست دەبێت، بەڵام لەوەش زیاتر بە هۆی پێویستی جیهانی مرۆقایەتی و هیوا و خەونەکانی بە دۆزینەوەی جیهانێکی باشتر لە چوارچێوەی قۆناغێکی پاشەکشەی خوێناوی و دژە مرۆقی زیاتر لەسە دەیەی ڕابردووە.

شۆڕش و ئازادی و جۆش و خرۆشی بۆ گۆڕانکاری دوای ئاوابوونی ئازادی و یەکسانی و زاڵبوونی تیرۆر و تۆقاندن و وێرانکاری لە جیهاندا دوای جەنگی سارد، لە ناخی یەکێک لە تاریکترین حکومەتەکانی جیهانی ئەمڕۆدا سەرهەڵدەدات.

ئەو دروشمانە و هەموو ئەو شتانەی کە لە ماوەی مانگی ڕابردوودا بە پێشەنگی ژنانی چەوساوەی ئێران لە ناوەڕاستی ئاگر و خوێن لە شەقامەکانی شارەکانی ئێراندا دەرکەوتن، تەنیا نوکی شاخی سەهۆڵینی شۆڕشێکی مەزن و مێژوویییە.

بۆ یەکەم جار لە مێژووی شۆڕشە هاوچەرخەکاندا، ژنان ئاگری شۆڕشێکی گەورەیان هەڵیانگرساندوە و خۆیان بە ئاستی ملیۆنان لەپێشەوەیدا بوون. ئەم دیاردەیە دیاردەیەکە لە قووڵایی و پانتایی خەباتی چینایەتی لە ئێران و جیهانی ئەمڕۆدا سەرهەڵدەدات.

ئەم شۆڕشە شۆڕشی ژنان و گەنجان و هەرزەکاران و کرێکاران و مامۆستایان و خوێندکارانی سەردەمی ئینفورماتیک و ئاڵوگۆڕی خێرای زانیاری و جیهانگیرییە. پاڵپشتی سەرسوڕهێنەری جیهانی بۆ ڕاپەڕین و شۆڕشی ئێستای ئێران ڕەنگ و ڕیشەی لە چارەنووسی هاوبەشی مرۆقایەتی لەگەڵ خەڵکی ئێراندا هەیە، کە لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا، لە دابڕانی بزووتنەوە ئازادیخوازە گەورە و مێژووسازەکان و نەبوونی ئاسۆیەکی جیهانی و کاریگەر بۆ پێشخستنی لایەنە مرۆییەکانی شارستانیەتی مرۆقایەتی، لە ژێر زاڵبوونی

ڕەشترین ڕەوتی دەستکرد و نافەرمانڕەوا لە هەموو بەشەکانی جیهان بەیانی گەیاندوەتە شەو.

‎لەسەر بنەمای وەها پشتیوانیەکی ئازادیخوازانە و یەکسانیخوازانە لە شۆڕشی ئێستای ئێران ک□ بێوچان شەپۆل ئەدات و ئەو ڕۆڵە مێژوویی و چارەنووسسازەی کە چینی کرێکاری ئێران لە داڕشتنی ئاراستەی ئەم شۆڕشەدا دەیگێڕێت، سەرەڕای ئەو وێستگەیانەی کە لە هەلومەرجی ئێستای کۆماری ئیسلامی و لە پێشهاتەکانی دوای کۆماری ئیسلامیدا، کۆنەپەرستی ناوچەیی و تاوانبارانی نێودەوڵەتی، ل□ بەرانبەر پێشڕەویەکانیدا.سازش ولێبوردن لە نێوان و□لاتانی رۆژئاوا و رۆژهەڵات و ناوچەکە دروستی دەکات بۆ پاراستنی نامر□قانەترین پەیوەندییە سیاسییە کۆمەڵایەتی و ئابوورییە زاڵەکان بەسەر ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. وە هیوا و ئاواتە سنووردارەکانی زۆرێک لە هێزە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان کە هاوتای قۆناغی شۆڕشی ١٩٧٩ن و بە تایبەتی ئەوانەی کە بەهۆی ئەو شۆڕشەوە بێدەسەڵات بوون، کاریگەرییەکی مێژوویی و چارەنووسساز لەسەر داهاتووی ئێران و ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهان بەجێدەهێڵێت .

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوەعومەر

گەر زەریامان لەدەستدا.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

هەزاران خەو، لە ڕۆحی منایە ئەسوتێ،،
دڵی منە، زۆرجار وەک دارسنەوبەرێ،،
خوێنی □زاوی وەک گەوهەر ئەبێ،،
کە قەدێکی ناسکی لێ ئەبڕێ..
(ئارسەر ڕامبۆ)

گەر زەریامان لەدەستدا
شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

حەسرەتی لەدەستدانی زەریا ، وەرینی…

قژی سپی هەورو، خەڵوزی…
ناو چاوی کچی پایز، ڕەشپۆش…
بە دەروازەکانی وشە و…
کانە مەرگ و..
دوکەڵی تەنیایی..و..
و خوێنی ڕەشی غوربەت

کەواتە شەو، ئێمەی ناوێ،
کەواتە زەمین بە ئێمە نامۆ!
چەندە گڕێکی پڕوکێنەرە،
بیرکردنی شکۆفە سپیەکانی ڕابردوو،
ئەوانەی کە ئەیانووت، مەرگ،،
چەند بەرزەخێک دوورە،
ئەوانەی ئەیانووت،
گۆرانی فریشتەکان،
لە بەیانیە ئاڵتونیەکانا چەند خەمگینە،،
ئەوانەی لەسەربانەکانا…
چاویان بۆ نەورەسە خۆکوژەکان ئەگێڕا

هیچ پاساوێک نیە بۆ ئازاری ڕۆح..و هیچ قفڵێک…
باخچەکانی دڵ کۆت ناکا،
هیچ پاساوێک نیە،،
بۆ تێکشکانی ئێسک و پروسکی تاوسەکانی…
ئاوێنەی خۆڵەمێشی عەدەم،
هیچیش لە ئەشکەنجەی ئەمساتەوەختەمان کەم ناکاتەوە..
سروودی ئیبلیسانەی…
منداڵیەکی لەدەستچوو،
چی کڵپەیەکم، ل□ بەردەم خۆری سپی..
عیشقتا کە نییت…
چی زیندانێکم بۆ چرپەی نەوتراوت.. و ..
چی زیندانێکی…
بۆ شەوە مۆرە شیعریەکانی من

دەروێشی نێو گوڵزاری نەفرەتین!
ئەو پیاوەدڵشکاوانەی…
لە فەنای ڕۆحیانا، سوتان،،،،
هیچ سودێکی نیە،،
مۆمی کەمتەمەنی ڕۆح…

هیچ سودێکی نیە، گەڕانەوە…
بۆ خاڵە سەرەتاییەکانی بوون، با بخەوین…
لە مەرگی ڕابردوێکی خۆشا،،
تۆش ئازیز بەدەردی بوونەوە ،،
لەنێو قامیشەلانی زەمەنی ئەفسوونا تێپەڕێ، ،،
پرچە زیویەکانت…
بهێنەوە بۆ سوارچاکێکی ڕەشپۆشی عاشق ،
کە هەرگیز ناگاتە جێ..

زستانێکی سەختە گەر بەیاربێ …
شەختە جەستەکانی ڕۆژەکانمان بهێنەوە !
مراویە شەیتانیەکانی پەرتوکی جەنگیش،،،
با تێپەڕی بەسەرمانا،،
چی باکمان بە کوشتنە زۆرەکانی ڕەحمانە.
چەرخ لەئەدەم،تا بەڕەسەیێک…
پەڕەی قاوەیی یاداشتەکانت بسوتێنە،،
چی کارم بە گەنجەتیەکە،،
لە گەڕان..
بە کەنارە ئاڵتونیە ساردە تەنیاکانا..
بەسەرمبرد،،
هەموو لیرە ئاڵتونیەکانی خۆشبەختی…
لە چرکە خەوێکی کورتا،،
ڕشتمانە کەلەسەری بەشی زەمەن،،
چی سودێکی هەیە…
کڵێسای مانگ،،
گەر قەشەکان، لە دێرەکانا،،،،
لە بێزاری نەهاتنی خواوەندا،،
خۆیان هەڵواسی،
مزگەوتی وێرانە، چی ئەبەخشێ،،
بە پەریە منداڵە باڵکراوەکان..
جگە لە خەونی تاڵی سوتان و ڕەحکێشان؟

چەند سەمەرەم دێ..
بەو شەهیدەی ،،،
لە شەڕی ئەستێرەو سپێدەدا،،،
گیانی سپارد،،
چەند ڕوناکە دڵی تۆ،،،

ئەی ماسسی گری پیری خۆشبەخت،،
چەند مەستن، بێستانەوانە سپیپۆشەکانی..
دوای خوێنپژانی پەمەیی کازیوە!

لە سپێتی هەور،،
دروستبوە، دڵی شیعر، نیگا ڵێڵ ئەکا..
هەڵمی سووری گڕکانی نیازی گەڕانەوە،،
بۆ نیشتمانێ لە حەسرەت،،
خەڵوزە، دەرگا داخراوەکانی تەمەن،،
لەوانەیە، شمشاڵژەنی دوێنێشمان بیرکرد بێت..
کە گەیشتینە…
دوا ویستگەکانی جوانی،
سارد و نشیو و ئاڵۆزیش بوو..
ننیوەشەوێک،،،
چاوی لەسەر هەنگاوە کانی کۆڕەوەی …
خێڵەکانی مێژووی سڕاوە بوو،
پێستی رزیوی…
نوێژکەرەکانی ئێوارەی گیاندەرچوون، ،
کە پەیامبەر هەرنەهات،،
من سەرم، لێ وونە،،
لە تونێلە زۆرەکانی هەزاران هەسارە،،،
سەرم لێشێواوە،
لە حەسرەتی مرۆڤە بێ لانەکانی دنیا.

بزانە ئەی پیاوکوژ، ئێرەش
وەک ئەوێیە، دۆزەخە، دۆزەخ،،،
هیچ شتێک ناگۆڕێ،،
گەر تۆ ڕۆحێ بکێشیت یان نا،،
بزانە دز، چنگی پڕ گەوهەری مریەم،،
بەهای نیە، گەر دڵ ببێتە چنگێ لمی پیر،،،
بزانە ئەی قەشە، پەتای هەستیریای…
ڕۆحە ئەشکەنجەدراوەکان،،
بە تەرتیلە ی کۆن و بۆشەکانت چارە ناکرێ،
ئاینزادەیەکی نزرگەی پیرۆز، کوا…
لە پاکژبوونی ڕۆح تێئەکا،
لەنێو ڕاموسانی…
مانگ و زەریا !

هەموو نەگبەتییەکان لە پشتی بوونیی دەوڵەتەوەن کە ئامرازی سەرەکی سیستەمەکەیە.. زاهیر باهیر

22/10/2022

کەمن ئەوانەمان کە لە ڕۆڵی سەرەکی دەوڵەت هەر لە دروستبوونییەوە، بەردەوامبوون و پاراستنی خۆی تا دەگاتە لابردن و هەڵوەشاندنەوەی، تێدەگەین.

دەوڵەت لە هەر جۆرێکدا بێت بە هەر ناوێکەوە بێت ئەو ئامرازە هەرە سەرەکییەی سیستەمەکەیە کە ڕاگریی و بەردەوامدان و بەرقەراربوونی خودی سیستەمەکە دەپارێزێت. ئەو دامەزراوەیە کە تەواوی وەزیفەکانی سیستەمەکەی لە خۆیدا گردکردۆتەوە، ئەو دەزگەیەیە کە بە ئەو نەك کارگەیەکی بچوك تەنانەت کۆمپانیایەکی زەبەلاحیش لە بەرانبەر بەگژاچوونەوەی کرێکارەکانیدا ناتوانێت بۆ هەفتەیەك خۆی بگرێت، ئەو ئیدارەیە کە تەواوی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئابورییەکانی بە خۆوە و بە یەکدیشەوە گرێداوەتەوە. ئەو هەیکەلە قوچکەییە کە لە سەروی مرۆڤەکانەوە خۆی ڕاگرتووە و بە ناو هەموو بەشەکانی کۆمەڵ و کار شۆڕبووتەوە لەسەر بەرهەمی کار و خوێنی میللەت دەژی . ئەو قەڵایەیە کە پەنای سامانداران و خاوەنداران و زۆرداران و چەوسێنەران و …تد دەدات . دەوڵەت ئەو کەلە زلەیە کە دەیەوێت پارسەنگی هەموو چین و توێژاڵە کۆمەلایەتییەکان بە جۆرێك لە جۆرەکان ڕاگرێت، گوایە دەیەوێت ئارامیی و ئاسایش و دادوەری کۆمەڵایاتیی و هەلی یەکسانی و ئازادیی هەموان بپارێزێت. ئەو دامەزراوەیە کە پۆلیس و سوپا و تۆڕی سیخوڕیی لە خۆیدا کۆکردۆتەوە، ئەو دەزگەیەیە کە دەتوانێت کارئاسایی بە مامەڵەی ئابووریانە و سیاسیانە و بازرگانیانە لەڕێگای دیپلۆماسییەت و دانانی یاسا و ڕێسا و ڕۆڵەکانەوە لە سەر ئاستی نیشتمانی و جیهانیی بۆ تەواوی خاوەنداران و سامانداران و بازرگانان بکات.

دەوڵەت ئەو برا گەورەیەیە کە دوژمنی میللەتەکەیەتی و دەست و

هاوپەیمانی هاودەسەڵاتان و دەوڵەتانی دیکەیە، دوژمنی ژیان و ژینگەیە.

دەوڵەت، زەبەلاحیی و ڕۆڵە مێژووییەکەیەتی کە وای کردووە کە لە پشت هەموو کارەساتەکانی بەشەرییەتەوە بێت و سەرچاوەیان بێت.

من لێرەدا نامەوێت لە ڕۆڵی دەوڵەت بدوێم ئەوەی سەرەوەم هەر وەکو کورتە ناسینەکی دەوڵەت نوسیوە تاکو لەوەوە گەر بە کورتیش بێت بچمە سەر ئەوەی کە دەمەوێت بیڵێم .

ئەوانەمان کە تۆزێك لە ڕۆڵەی دەوڵەت بزانن ئەوانەی سەرەوە بە باشی دەزانن بۆیە دەزانن گەر خەبات دژ بە دەوڵەت نەبێت هەرگیز نە دەتوانرێت و نە لەژکیشی تێدایە کە دژایەتی سیستەمەکە بکرێت.

ئەوانەشمان کە ئەو ڕۆڵە گەورەی دەوڵەت نازانین یاخود نایبینن با هەر تەماشای دەسەلاتی هەرێم پایە و مەوقیعەکەی بکەین. بە نموونە لە هەر تەگیرانەکماندا لە لایەن ئێرانەوە، تورکیاوە یاخود هەر وڵات و دەوڵەتەکی دیکەوە بێت یەکسەر پرسیار دەکەین و توڕە دەبین و دەڵێین بۆچی دەوڵەتکەکەی هەرێم هیچ هەڵوێستەکی نییە؟ بۆچی ڕێگا بە تورکیا، بە ئێران، بە حکومەتی مەرکەزی دەدات کە ئەوە بکات؟ بۆچی پەیوەندی نابێت لەگەڵ تورکیا و ئێراندا؟ بۆچی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردی بە بێ ڕەزامەندی هیچ دەوڵەت و دەرو دراوسێیەك و ئەوروپا ڕانەگەیەنێت؟ زۆری تر لەم پرسیار و تەگبیرانە بە دەسەڵاتی کوردی دەکرێت.

کردنی ئەم پرسیار و تەگبیرانە لە دەسەڵاتداران مایەی بە ئاگایی وەزیفەکانی دەوڵەتە کە لە سەرەتای ئەم نوسینەدا پەنجەم بۆ ڕاکێشان. دەوڵەت بە بێ ئەرك و فرمانەکانی کە دەستنیشانم کردون بە گومان کە بە پرسی ئێمەیە، ناتوانێت ئیدارەی میللەتەکەی بدات یا ڕاستتر کۆنترۆڵیان بکات. گەر بێت و ئەو وەزیفانە بە جێنەهێنێت، ئەو ئەرکانە نەگرێتە ئەستۆی ئەوە بوونی وەکو هەیکەلێکی مردوو دەبێت و دەمێنێتەوە.

بوونی دەوڵەت و مانەوەی مەحاڵە گەر لە پەیوەندیدا نەبێت لەگەڵ دەوڵەتانی دەر و دراوسێی و وڵاتانی دیکەی ناوچەکە و ئەوروپا و هەتا جیهانیشدا. ئەمڕۆ وڵاتێك لەم دونیایەدا نییە بە ئەمریکا و وڵاتانی گەشەکردووی ئابووری دیکەشەوە سەربەخۆ بێت. هیچ وڵاتێك نییە ئابوورییەکی سەربەخۆی هەبێت. ئەمریکا بۆ گەورەیی خۆی وابەستەیەکی گەورەی وڵاتانی دیکەیە زۆر زیاتر لە عێراق و ئێران بەوەوە . ئەو وڵاتانەی کە پێشتر تا ڕادەیەك ڕەنگە لە ڕووی ئابوورییەوە سەربەخۆ بوو بێتن کەمبوون و ڕەنگە لە ئەفریقادا بووبێتن بە دانیشتوانەکی زۆر کەمەوە کە بنەڕەتی ژیانی کۆمەڵایەتیان مانەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە کۆنەکە و تا

ڕادەیەك ژیانی كۆمەڵایەتی و هەرەوەزیانەیان بووە.

گەر تەماشای داهات و بەرهەمی هەندێك وڵاتان بكەیت، بۆ نموونە بریتانیا لەساڵانی 50 كانی چەرخی ڕابووردوودا زۆر زیاتر سەربەخۆیی پێوە دیاربووە لە زۆرێك لە بەروبوومی كشتوكاڵی لە سەرجەمی چەشنی دانەوێڵەكان تا دەگاتە جۆری گۆشتەكان تاكو ئێستای. ئەردەن، میسر 70 ساڵ لەمەوبەر پێویستیان بە هێنانی نەك گەنم نەبوو بەڵكو هەناردەیان دەكرد كەچی ئێستا بە بێ هاوردەی گەنمی دەرەوە برسێتی تێیدا بڵاودەبێتەوە.

بە كورتی خەسڵەتی سەرمایەداریی ئاوای كردووە كە دونیای لە لایەكەوە كردووە بە یەك و بە یەك نەتوانن بژین هاوكاتیش چەوساندنەوە و برسێتی و نەبوونی و جەنگ بە هەموو جۆرەكانی و هەڵكەندنی بەشەرەكانیشی بۆ بەرژەوەندی خۆی خولقاندووە تاكو بە بەردەوامی لە دژایەتی یەكدیدا بن و بمێننەوە .

هەرێمی كوردستانیش بەدەر نییە لە وڵاتانی وابەستەی دیكە، ڕەنگە لە زۆر ڕووەوە بەهۆی ئەو هۆكارانەی كە هەموومان دەیزانین زۆر وابەستەتر بێت لە وڵاتان یاخود دەوڵەتانی دیكە، بێ گومان شوێن و جوگرافیای كوردستان و بەستنەوەی میللەتەكەی بە دەوڵەتانی ترەوە، ئەمانەش بەخۆیان ڕۆڵی وابەستەبوونی زیاتری هەرێمی خولقاندووە.

وڵاتێك كە لەسەر دەریا نەبێت وڵاتێك لە ناوەوە بەستراوەتەوە بە عێراق و دەوڵەتی عێراقییەوە ، لە دەرەوەی خۆشی بە سنوری توركیا و سوریا و ئێرانەوە، ئەمەش یانی هەناردە و هاوردەی هەموو شتێك تەنانەت فڕینی فرۆكە بۆ فڕۆكەخانەكانی دەبێت بە ڕێكەوتن و ڕەزامەندی ئەو دەوڵەتانە بیت، ئەمە جگە لە بوون و وەرگرتنی هەڵوێستی سیاسی جیاواز لە وڵاتانی دیكە، ئەگەر هەیبێت، بۆ خۆی كێشەیەكە. لە وەها حاڵەتێكدا حكومەتی هەرێم باری زۆر خوارەو دەستی لە ژێر باری دەوڵەتانی دیكەدایە. بە واتایەكی دیكە دەبێت قوربانی بە زۆر شت بدات تا دەگاتە قوربانیدانی خاك و هاووڵاتیانی خۆشی بە حكومەتانی دراوسێ تاكو بوون و بەرژەوەندی خۆی كە بوون و بەرژەوەندی حیزب و دەستەكانەتی بپارێزێت. گەر ئەمە تێڕوانینمان بێت نابێت لامان سەیر بێت كە دەستی دەوڵەتی ئێران و توركیا و هەتا دەسەڵاتی مەركەزیش ئاواڵا بێت بۆ لەناوبردنمان، بەڵكو حكومەتی هەرێم خۆشی بەرگری لە هاووڵاتیانی ناكات.

لەگەڵ وتنی ئەوانەشدا جیاوازییەكی كەم لە هەندێك ڕووەوە لە نێوانی دەوڵەتكەكەی كوردستان و دەوڵەتانی دیكەدا دەبینین. بەهێزیی وابەستەیی حكومەتی هەرێم بەو دەوڵەتانەوە و بە قوربانیكردنی میللەتەكەی و قەبوڵكردنی هەموو سازش و خراپییەك جگە لەوەی كە لە بڕگەكانی پێشوودا ناوم هێنان ڕەنگە پەیوەندی بەو

گرێبەستە سیاسی و ئابوورییە نهێنانەوەش بێت کە لای ئێمە تا ئێستا شاراوەن کە بوونی هەڵوەستەك لەلایەن دەسەڵاتی کوردییەوە بەرانبەریان ئیمتیازی ئێکجار گەورە و دەسەڵاتیشیان لە دەست بچێت.

ئەنجامگیریی:

جیاوازی هەیە لە نیوانی دەوڵەتکەی کوردستان و عێراقدا، هەر ئاواش جیاوازی لە نیوانی دەوڵەتی عێراقی و ئێرانی و تورکی و ئەورپاوە لەڕووی گەشەی ئابوورییەوە ، لە ڕووی پێشەوجوونی پیشەسازییەوە هەیە، کە ئەم گەشەیەش بە خێستی لەسەر سیاسەتی دەوڵەت هەر دەوڵەتێك بێت ڕەنگ دەداتەوە. واتە هێزی سیاسەت و دیپلۆماسییەتی دەوڵەت لە هێزی ئابوورییەکەیدا خۆی چڕکردۆتەوە، چەندێك لە ڕووی ئابوورییەوە بەهێز بێت ئەوەندەش لە ڕووی سیاسییەوە بەهێز و دامەزراو دەبێت . لەگەڵ بوونی ئەو بەهێزی و گەشەی ئابوورییەیدا و بەرژەوەندییەکانی بەڵام پرسیارێك لەسەرە جێیەتی : قازانجی ئەو گەشە ئابوورییە و بەرژەوەندییەکەی بۆ کێ و بۆ چ چینێکە؟*

لەگەڵ وتنی ئەوەشدا هێشتا ئەو دەوڵەتانە ناتوانن لە وابەستەیی دەرچن. لەم شەڕەی ڕووسیا و ئۆکرانیادا بە باشی گرێدراوییان بە یەکەوە و بەڵگەی وابەستەیی هەموویان بەوی تریانەوە دەردەکەوێت. ئابلوقەی ئابووری لەسەر یەکدی و بایکۆتی کاڵای یەکدی گومانەکی سەبارەت بەو ڕاستییە نەهێڵاوەتەوە . ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت هەتا دەوڵەت و دەوڵەتداریی بمێنێت وابەستەیی دەمێنێت هەرگیز خودکیفایەت [ئیکتیفای زاتیی] وجودی نابێت، نەك لەبەر ئەوەی کە ناتوانرێت ئەوە ڕووبدات یاخود ڕوودانی مەحاڵە، بەڵکو لەبەر ئەوەی کە دەوڵەت و کۆمەڵەکان لە چوارچێوەی سیستەمێکدان کە مەبەستی سەرەکی دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی خەڵکەکەی نییە بەڵکو قازانج و سەرمایەیە. ئەوەشی کە ئەمڕۆ دەستەبەر دەکات ڕووت و ڕەجاڵی کۆمەڵە و بەردەوامبونەتی، ڕوودانی جەنگ و گرانی و بێ کاری و لیستێك لە نەگبەتییەکانی ترن.

بۆ ڕزگاربوون لە وابەستەیی، ڕزگاری تەواوە لە دەسەڵات و دەوڵەت و دەوڵەتمەداریی و کۆمەڵەی قوچکەیی. واتە ڕزگاربوونە لە پایە هەرە سەرەکییەکەی سیستەمەکە و پایەکانی دیکە و هێزە تاریکەکان کە لە خزمەتی مانەوەی سیستەمەکەدان.

ڕزگاربوونە نەك هەر لە دەوڵەت بەڵکو لە کۆمەڵەی مەدەنی هەنووکە و ڕێکخستنەوەی، کە زۆرێك لە چەپەکان و خەڵکانی دەرەوی ئەوانیش ئاواتەخوازی کۆمەڵەی مەدەنی و دەوڵەتی لیبراڵن. کۆمەڵەی مەدەنی یانی کۆمەڵێك کە یاسا سەروەر و باڵادەست بێت بۆ چەوساندنەوەی کرێکاران و هەژاران، بە زیادکردنی سەرمایە و سەرمایەداران، بە

هەموو ئەوانەی کە پێشتر باسم کردن. کۆمەڵی مەدەنی یانی کۆمەڵێك کە تاکەکانی دەست بە کڵاوەکەی خۆیەوە بگرێت و هەقی کەسی نەبێت، کۆمەڵی مر□قی دابڕاو لە یەکدی و مشتە لە گوێی خاوەنکار و دەوڵەت. کۆمەڵی مەدەنی یانی کۆمەڵی پێشکەوتوی تەکنەلۆجیای پیشەسازیی و کردنی فەردەکانی بە ڕۆبۆت، بوونی یاسای خراپتر لە دانانی باجی زۆر لەسەر خەڵکانی ئاسایی و زەحەمەتدانی زیاتریان لەسەر کار و ناڕەحەتکردنی زیاتری ژیانیان، کە زۆر بە چڕی پاشکۆ و وابەستەیە و دوورە لە سەربەخۆییەوە ، دوورە ل□ بەیەکەوە ژیانی کۆمەڵایەتی و هاودەردی و هاوخۆشی یەکدییەوە.
ڕزگاربوون لە وابەستەیی سەربەخۆییە لە دەستەبەرکردنی بەیەکەوە ژیانی کۆمەڵایەتیی و بە کۆمەڵیکردنەوەی ئابوورییە، بە خولقاندنی یەکسانی و ئازادیی بۆ هەموان و دادوەری کۆمەڵایەتیی و دۆستایەتی ژیان و ژینگە، بە هەڵوەشاندنەوەی کاری کرێگرتە بە دابینکردنی تەواوی پێویستییەکانی تاک، بە دروستکردنەوەی مر□ق و □□کخستنەوەی کۆمەڵ ، بە دابڕانی مر□ق و کۆمەڵ لە هەموو خەسڵەتێکی نەگریسی مر□ق و کۆمەڵی هەنووکەی ژێر سایەی دەسەڵات و سیستەمەکە.

..…………..

*لە 9/04/2014 وتارێکم لەژێر ناونیشانی ” ئایا پەرەسەندن و پێنانە کۆمەڵگەی مەدەنی بە واتای ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانیی هاوڵاتییەکانێتی؟ لەو وتارەدا پەنجەم بۆ ئەوە ڕاکێشاوە ، بۆیە بە پێویستی نازانم کە چی تر لەسەر ئەوە بنوسم . گەر دەتەوێت وتارەکە ببینیت ، تکایە کرتە لەسەر ئەم لینکەی خوارەوە بکە :
http://www.zaherbaher.com

•

شۆڕشی ئێستا و بایکۆتی جیهانی کۆماری ئیسلامی.. وەرگێرانی بۆ

کوردی کاوە عومەر

دیمانەی خەلیل کەیوان لەگەڵ حەمید تەقوایی

بە پشت بەستن بە دەقی چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

خەلیل کیوان: ڕۆژ لە دوای ڕۆژ خەڵکێکی زۆرتر دەیانەوێت حکومەتەکان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان گوشار بخەنە سەر کۆماری ئیسلامی و باڵوێزخانەکانی دابخەن. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، ماوەیەکە باس لە زەروورەت و ئەگەری بایکۆتی کۆماری ئیسلامی و ڕەتکردنەوە و گۆشەگیرکردنی لە جیهاندا دەکات. لە خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییەدا کە ماوەی مانگێک لە دەرەوەی وڵات بەڕێوەچوو، لە نزیکەی دە شاردا بڕیارنامەیەک سەبارەت بە بایکۆتی کۆماری ئیسلامی خوێندرایەوە و لەلایەن خەڵکەوە پێشوازی لێکرا. ئایا دەکرێت پێوەندی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بپچڕێنرێت و باڵوێزخانەکانی دابخرێت؟ بۆ خێراترکردنی ڕەتکردنەوە و گۆشەگیری و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی چ ڕێوشوێنێکی دیکە دەگیرێتە بەر؟
حەمید تەقوایی، ساڵانێک لەمەوبەر کە باست لە گۆشەگیری جیهانیی کۆماری ئیسلامی و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی دەکرد، وەک بابەتێکی سەیر دەهاتە بەرچاو. بەڵام ئێستا زۆر کەس دەیانەوێت باڵوێزخانەکان دابخەن و پەیوەندییەکانیان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بپچڕێنن. هەروەها هەڵمەتی داخستنی باڵوێزخانەکانی کۆماری ئیسلامیش هەیە. ڕەتکردنەوە و گۆشەگیرکردن و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی یان داخستنی باڵیۆزخانەکان؟ ئایا ئەم دوو سیاسەتە تەنیا دوو جۆر دەربڕینن؟

حەمید تەقوایی: بێگومان دەرکردنی باڵوێزەکان یان داخستنی باڵیۆزخانەکان پایەیەکی بایکۆتی کۆماری ئیسلامییە و ئەم جموجۆڵ و کەمپینانەی کە ئێوە وتتان دەستیان پێکردووە هەموویان هەنگاوی باشن، هەنگاوی ئەرێنین بە بڕوای من، بە ئەوەی بەرەو تەواوبوونێک هەنگاو بنێن و بایکۆتی هەمەلایەنەی ئەم حکومەتە. بایکۆتکردنی تەواوەتی ئەم حکومەتە بە مانای داخستنی باڵیۆزخانەکانی و دەرکردنی باڵیۆز و بەرپرسەکانی لە وڵاتان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان نییە، بەڵکو داوای ئەوە دەکات کە ئەم حکومەتە لە فێستیڤاڵ و بۆنە و پێشبڕکێ و فێستیڤاڵە نێودەوڵەتییەکان نوێنەرایەتی هەبێت ئەمە ڕێک ئەو جۆرە بایکۆتەیە کە جیهان رووی لێکرد و دژی ڕژێمی ڕەگەزپەرستی ئەفریقای باشوور جێبەجێی کرد. لە

دەسیەی کۆماری ئیسلامیشدا دەبێ بەو ئاراستەیە بڕۆین. بەرەو بایکۆتێکی تەواو و هەمەلایەنەی کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئاستە سیاسی و دیپلۆماسی و وەرزشی و فەرهەنگییەکان. بێگومان داخستنی باڵیۆزخانەکان و دەرکردنی باڵیۆزەکان کە ئەمڕۆ پێشنیاز کرا و سەرکەوتنی بەسەردا هات، هەنگاوێکی گرنگە لەو ئاراستەیەدا.

خەلیل کیوان: حیزبی کۆمەنیستی کرێکاری پشتیوانی لەو داواکارییە و هەڵمەتە ئینتەرنێتییە کردووە کە ئاراستەی وڵاتانی جی ٧ کراوە، کە تیایدا داوای دەرکردنی باڵوێزەکانی کۆماری ئیسلامی و داخستنی باڵوێزخانەکانی کۆماری ئیسلامی و دەرکردنی لە کۆڕ و کۆڕبەندە نێودەوڵەتییەکان کردووە. بۆچی پشتگیریتان کردووە؟ گرنگی ئەم هەڵمەتە چییە؟

حەمید تەقوایی: دەمەوێت ئەوەش زیاد بکەم کە داواکارییەکی دیکەی ئەم هەڵمەتە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسییە. ئەمە دوای کارەساتی زیندانی ئێوین بڵاوکرایەوە و ئەم داواکارییەش زۆر گونجاوە.
بەڵێ وەک وتتان ئەم هەڵمەتە داوای دەرکردنی باڵوێزەکانی کۆماری ئیسلامی لە وڵاتان و کاربەدەستانی لە دامەزراوە و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان دەکات. بێگومان ئەمە خواستی ئەمڕۆیە و خواستی هەموو خەڵکی ئێرانە، ئەوە ئاواتی شۆڕشە کە خەریکە شێوەی خۆی دەگرێتەوە. هەروەها دەمەوێت ئەوە بڵێم کە ئەم بابەتە لە وڵاتیشدا قسەی لەسەر دەکرێت. کێشەکە تەنها لە دەرەوە نییە. هەمان کەمپین کە باست کرد زۆر کەس لە ناوخۆی وڵاتەوە واژۆی لەسەر کراوە. ئەمە هەنگاوێکی گشتییە. هەروەها حیزبی ئێمەش پشتیوانی خۆی بۆ ئەم بزووتنەوەیە ڕاگەیاند و بانگهێشتی خەڵک کرد کە بەشداری ئەم هەڵمەتە بکەن. بە بڕوای من ئەمە هەنگاوێکی گرنگە بۆ دوورخستنەوە و دابڕاینی کۆماری ئیسلامی لە کۆمەڵگای جیهانی لە هەموو ئەو ئاستانەی کە باسم کرد.

خەلیل کیوان: کەمپینێک لەلایەن ژمارەیەک سینەماکار لە سوید بۆ داخستنی باڵیۆزخانەی کۆماری ئیسلامی لەم وڵاتە دەستیپێکردووە. چۆن بیر ئەکەیتەوە دەربارەی ئەمە؟

حەمید تەقوایی: بزووتنەوەی شۆڕشگێڕی ئێستای ئێران ئەم تایبەتمەندییە ئەرێنی و زۆر ئومێدبەخشەی هەیە کە سەرنجی هەموو لایەکی جیهانی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە. بۆیە سروشتییە هەموو جۆرە مەجلیسێک، هونەرمەندان، سینەماکاران، حیزبەکان یان سەندیکاکانی کرێکاری و هتد، بە پشتیوانی لە خۆپیشاندان و مانگرتنی شارەکانی

ئێران بەنە مەیدان. ئەمە سیمایەکی شۆڕشگێڕانەیە، وەک شۆڕشەی ئێستای ئێران، کە سەرنجی هەموو مرۆڤە ئازادیخوازەکان و هەموو ڕێکخراو و کۆمیتە پێشکەوتنخوازەکان و ئەوانەی ئیدیعای مافی مرۆڤ و هاوشێوەکانی دەکەن، بە لای خۆی ڕاکێشاوە و هەمووان دەیانەوێت کارێک بکەن. ئەم کارەی سینەماکاران بۆ داخستنی باڵوێزخانەی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سوید یەکێکە لەو کردارانە. لە هەموو وڵاتان چاوەڕێ بکەین و هەوڵ بدەین ئەم جۆرە گروپانە، ئەو جۆرە ناوەندانە، ئەو جۆرە دامەزراوەیانە بێنە گۆڕەپانەکە و ناڕەزایی دەربڕن. پرسی بانگەشەکردن، داواکردن یان کۆکردنەوەی واژۆ تەنیا لایەنێکی بابەتە. خەبات شکڵ و شێوازی جیاوازی هەیە، یەکێک لە گرنگترینیان ئەوەیە کە نەک تەنیا ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات، بەڵکو خەڵکی ئەو وڵاتانەش کە خەڵکی ئازادیخواز و پێشکەوتنخوازن، لە وڵاتانی دیکەشدا کە ڕێکخراون و دەنگیان هەیە، ئۆرگانێکی هەبێت، و سەکۆیەکی هەبێت، چالاک بێت و پێویستە بە دەنگی بەرز ڕایبگەیەنن کە ئەبێت کۆماری ئیسلامی لە جیهاندا ڕەت بکرێتەوە و باڵیۆزخانەکانی دابخرێت و هتد. بۆیە پێشوازی لەم کردارەی سینەماکارانی سوید دەکەم و هیوادارم لە وڵاتانی دیکەش کردەی هاوشێوە ببینین.

خەلیل کەیوان: بڕیارە ڕۆژی شەممە ٢٢ی ئۆکتۆبەر، لەسەر بانگهێشتی کۆمەڵەی خێزانی قوربانیانی فڕۆکە ئۆکرانیەکە، گردبوونەوەیەکی گەورە لە بەرلین بەڕێوەبچێت. ئەم گردبوونەوە چ کاریگەرییەکی لەسەر بایکۆتی کۆماری ئیسلامی دەبێت؟

حەمید تەقوایی: هەروەها حیزبی ئێمەش پشتیوانی خۆی بۆ ئەم گردبوونەوە ڕاگەیاندووە. ئەم گردبوونەوەیە لە بنەڕەتدا بە دەستپێشخەری بنەماڵەی قوربانیانی فڕۆکە ئۆکرانیەکە پێک هات و حامید ئیسماعیلیون وەک وتەبێژی ئەم کۆمەڵەیە ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو لە بانگهێشتکردنی ئەم بزووتنەوەیەدا. هەروەها بەشدارییەکی بەرفراوان لەم گردبوونەوەدا دەکەین. بەڕای من لەلایەکەوە ئەمە درێژەی ئەو خۆپێشاندانانەیە کە لەماوەی مانگی ڕابردوودا لە دەرەوە هەمانە، بە چەند دەیان هەزار کەسی، و بە گشتی چەند سەد هەزار کەسیمان هەیە. ئەم ڕەهەندە بەرفراوان و گشتگیرە یەکێکە لە خاڵە گرنگەکانی ئەم خۆپیشاندانەیە، کە هیوادارم دوای ئەمە بە ڕەهەندێکی فراوانتر بەردەوام بێت. لە لایەکی دیکەوە ئەو تاوانبارانەی کە حوکمڕانی دەکەن، پرسەکەیان کردووە بە پرسێکی بەپەلە و زۆرگرنگ. بۆ ڕزگارکردنی ژیانی خوێندکاران، منداڵان،

زیندانیان، کەسانێک کە لە شەقامدا هاوار دەکەن و داوای مافەکانیان دەکەن، پێویستە هەنگاوێکی خێرا بگیرێتەبەر بۆ رزگارکردنی گیانیان، هەروەها ئەو ئێرانیانەی لە دەرەوەی وڵات دەژین، هەست دەکەن کە پێویستە بەشدارییەکی کاریگەریان هەبێت لەم خەباتەدا. ناتوانن تەنها سەیری بکەن، یان زۆرترین پشتگیری لە سۆشیال میدیا بکەن، یان تویت بکەن و هتد. ئەمە بە هیچ شێوەیەک بەس نییە. ئەم جۆرە رێوشوێنانە وەک ئەم بانگەوازە لە بەرلین یان هەمان کەیسی بایکۆت ئامانجێک، دەربڕینێک لە خود و توانای خۆنیشاندان دەداتە ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات و خەڵکی وڵاتانی دیکە کە هاوسۆزی و یاوەرین و دەیانەوێت هاوسۆزی رابگەیەنن. گردبوونەوەی چڕ لە بەرلین یەکێکە لەو هەنگاوانە کە دەتوانێت ژمارەیەکی زۆر لە ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات و خەڵکی وڵاتانی دەرەوە بەشدار و چالاکیان بکات بۆ ئەوەی دەنگیان لە جیهان و لە گوێی خەڵکی ئێراندا ببیسترێت. لە بەرامبەردا پێموایە ئەمە کاریگەری ئەرێنی دەبێت لەسەر درێژەی خۆپیشاندان و مانگرتنەکان لە ئێران، چونکە خەڵکی ئێران درک بەوە دەکەن کە جیهان لەگەڵیاندایە و بە خۆپیشاندانی چەند دەیان هەزار کەس، سەدان هەزار کەس خەڵک پشتگیریان دەکەن، ئەمەش کاریگەرییەکی زۆر گرنگی دەبێت لەسەر بەردەوامبوونی ئەم شۆڕشە کە پێکهاتووە و بەرەو پێشەوە دەڕوات.

خەلیل کیوان: بۆ خێراکردنی رەتکردنەوە و گۆشەگیری و بایکۆتی کۆماری ئیسلامی چ رێوشوێنێکی دیکە دەگیرێتەبەر؟ ئێوە لەم دواییانەدا لە بانگەوازێکدا بۆ خەڵکی دەرەوەی وڵات جەختتان لە هەوڵەکان بەرەو بایکۆتی جیهانیی کۆماری ئیسلامی کردەوە. ئێوە وتتان کە خۆپیشاندانەکان ئەگەرچی کاریگەرن بەڵام بەس نین بۆ جێبەجێکردنی بایکۆتی کۆماری ئیسلامی و جەختتان لەسەر پێویستیی رێوشوێنی زیاتر کردەوە، لەوانە دانیشتن و ئامادەبوونی بەردەوام لەبەردەم پەرلەمان و ناوەندە حکومییەکان لە شار و وڵاتە جیاوازەکان. ئایا دەکرێت هەموو ڕۆژێک بزووتنەوەیەکی بەردەوام ڕێکبخرێت؟ وە لەوەش گرنگتر ئایا ئەم کردارە لە ئامانجی بایکۆتی کۆماری ئیسلامی نزیکمان دەکاتەوە؟

حەمید تەقوایی: ڕێگەم بدەن خاڵی یەکەم ڕوون بکەمەوە کە تا ئەو شوێنەی پەیوەندی بە داواکاریی وەها بانگەوازێکەوە هەیە، داوای بایکۆت بکرێت بە دانیشتن و گردبوونەوە لەبەردەم ناوەندەکانی حکومەت، پێش ئەوەی بچینە ناو گونجاو بوونەکەیەوە، بەبڕوای من

گرنگ ئەوەیە کە کەش و هەوای ناڕەزایەتی لە دەرەوەی وڵات بەتەواوەتی داوای ئەمە دەکات. پێم وایە بەپەلەیی و زەروورەتی ئەمە سەرقاڵبوونی زۆرێک لە ئێرانییەکانە کە لە دەرەوەی وڵات دەژین. لە پەیامەکەمدا وتوومە کە ئەمە پێش هەموو شتێک هەستێکە، ئەو هەستەیە کە دەبێت لە دەرەوەی وڵات هەنگاوی کاریگەر بگرینە بەر و تەنیا خۆپێشاندان و هاوارکردنی دروشم بەس نییە. هەموو ئەمانە باشن و تەنانەت لەسەر خەباتی ناوخۆی ئێرانیش کاریگەری ئەرێنی هەیە، بەڵام پێویستە لەگەڵ ڕێوشوێنی دیکەدا تێکەڵ بکرێت. ئەمە دەبێ ڕێگەچارەیەک بۆ ئێرانی ناڕازی لە تاراوگە و هەروەها خەڵکی دانیشتووی وڵاتانی دیکە نیشان بدەین کە دەیانەوێت پشکێکیان لەم شۆڕشە ڕزگارکەرەدا هەبێت کە ئێستا فراوان بووتەوە، داخوازی و ئامانجێکی دیاریکراو دابنێین کە دەتوانرێت بەدیبهێنرێت و کاریگەر بێت. خەڵکی ئێران لە ناوخۆی وڵاتدا سەرقاڵی ئەرکی ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامین، پرسیار ئەوەیە چۆن ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات بەرەوپێش ببەین. بە واتایەکی تر چۆن دەکرێت کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی ئێران بە شێوەی ڕەمزی ڕووخێنرێت؟ پێم وایە دەتوانرێت ئەمە بکرێت. دەتوانین وا بکەین کۆماری ئیسلامی کە ڕەت بکرێتەوە و گۆشەگیر بێت. ئەگەر کۆماری ئیسلامی وەك حكومەتی ئێران نەناسێنرێت، مانای ئەوە دەگەیەنێت کە کۆماری ئیسلامی تەنها لە جوگرافیای ئێراندا سنووردار کراوە و کەسێکی دیکە دانی پێدا نانێت. لانی کەم لە وڵاتانی رۆژئاوا کە دەزانین خەڵک لەو ئاراستەیەدا چالاکترن، دەتوانین ئەم کارە بکەین. ئێمەی خەڵکی دانیشتوو لە دەرەوەی وڵات، بە هاوکاری خەڵکی وڵاتانی دیکە کە ئەوانیش هەر دەیانەوێت پشتیوانی لە شۆڕشی ئێرانیش بکەن، دەتوانین کردارێکی دیاریکراو بخەینە سەر مێز، کارنامەیەکی دیاریکراو بخەینە سەر مێز، بڵێین دەتوانین و دەڵێین بۆ بایکۆتی کۆماری ئیسلامی. وەک ئەو نموونەیەی کە باست کرد دەربارەی سینەماکاران لە سوید. دەکرێت لە ئەڵمانیا و وڵاتانی دیکەش ئەم کارە بکرێت. هەوڵی ئێمە ئەوەیە کە ئەو دروشم و داخوازی و بانگەوازانەی کە لە بەرلین دەدرێن بایکۆتی کۆماری ئیسلامی تێدا بووروژێنرێن بیکەینە جێگەی سەرنج. و ئەمەش لە هەموو خۆپیشاندانەکان و لە هەموو شارەکان دەکرێت. وەک لە پێشەکیدا وتت، ئێستا بڕیارنامەی بایکۆتی کۆماری ئیسلامی لە نزیکەی دە شار خوێندراوەتەوە — ئەگەر هەڵە نەبم- و لەلایەن خۆپیشاندەرانەوە پێشوازی لێکراوە. ئەمە یەکێکە لە ڕێگاکان. ڕێگەیەکی پراکتیکیتر و کاریگەرتر کە زۆر کەس دەتوانن تێیدا بەشداربن، کۆبوونەوەی ڕۆژانەیە لەبەردەم ناوەندەکانی حکومەت، لە بەردەم پەرلەمانەکان، کە دەتوانێت شێوەی پەناگرتن بێت.

ئەگەر هەموو ڕۆژێک کەمەڵێک ئێرانی لە بەردەم پەڕلەمان کۆببنەوە، بۆ نموونە لە ستۆکهۆڵم، لە بەرلین، لە لەندەن و لە شارەکانی دیکە، هەروەها لەو شارانەی کە پایتەخت نین، لەبەردەم ناوەندەکانی حکومەتدا، دەبێ دەقێک بدەن بە زمانی ئەو وڵاتە بە دەسەڵات و داواکاری تەنانەت ئەگەر باڵوێزخانەی کۆماری ئیسلامی دابخرێت و لەلایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییەوە ڕەتبکرێتەوە، ئەمە دەتوانێت رێوشوێنێکی کاریگەر بێت کە لە لایەکەوە ئامانجێکی دیاریکراوی هەڵمەتی بە ئەمەی ئێرانیەکانی دەرەوەی وڵات دەبەخشێت، و لە لایەکی دیکەوە دەتوانێت تەواو کاریگەر بێت. لە ڕاستیدا چەندە لە ئەم ئامانجە نزیک دەبینەوە، هێزی دیاریکەری شۆڕشە لە ئێراندا. ئێستا زیاتر لە مانگێکە کۆمەڵگا لە گێژاودایە. درێژەدان و فراوانبوونی ئەم بزووتنەوەیە گوشار دەخاتە سەر حکومەتەکان بۆ بایکۆتی کۆماری ئیسلامی و تا ڕادەیەکی زۆریش ئەمە پێشتر ڕوویداوە. ئێستا ئۆباماش ناچارە داوای لێبوردن بکات کە لە ساڵی ١٣٨٨دا هەڵوێستی دروستی نەگرتووە و بایدنیش بە پشتیوانی لە خەباتەکانی گەلی ئێران قسە دەکات. پەرلەمانەکانی ئەوروپا وەک یەکەن، سەرۆک وەزیران و سەرۆکەکان وەک یەکن. بە وشە، ئەوان بەو ئاراستەیەدا دەڕۆن، چونکە بارودۆخ و کەشی گشتی لە جیهاندا داوای ئەمە دەکات.

لە لایەکی دیکەوە ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات هەست بە بەپەلەیی دەکەن کە دەبێ کارێکی کاریگەر بکەین. ئەم دووانە پێکەوە دابنێ ئەوا تێدەگەیت کە ئەمە دەکرێت. دەکرێت بکرێت و بە هەموو هێزێکەوە هەوڵ دەدەین کە ئەمە ڕووبدات و گردبوونەوە و دانیشتنی ڕۆژانەمان لەبەردەم پەرلەمان و ناوەندە جۆربەجۆرەکانی حکومەت لە وڵاتە جیاوازەکان دەبینین و با بەخێرایی بچینە ئەو دیوە کە کۆمار ئیسلامی لە دەڕوخێنێت لە دەرەوەی وڵات.

خەلیل کەیوان: زۆربەی جەختکردنەوەکانی ئێوە لەسەر ئەو کارانەیە کە دەتوانرێت لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و دەرەوەی وڵات بخرێتە دەستوری کارەوە. چالاکوانان و دامودەزگا ناوخۆییەکان دەتوانن لەم ڕووەوە چی بکەن؟

حەمید تەقوایی: ئێستا سنوورێکی وا لە نێوان ناوەوە و دەرەوەدا نییە. پێشتر باسێک هەبوو کە دەبێ لە ناوەوە بین بۆ ئەوەی کارێک بکەین، لە ناوەوەش دەیانگوت ئێوە لە دەرەوە دادەنیشتوون جێگاکەتان خۆشەو مەشولەی نییە، ئەمە بە گروپ و دەستە ئەم باسانەمان دەبینی. ئەمڕۆ هەموو ئەمانە کۆکراونەتەوە. ئێستا یەکڕیزی و یەکگرتن لە نێوان ئێرانییەکان کە لە دەرەوەی وڵات

دەژین، بۆ هەر ئاراستەیەکی سیاسی، لەگەڵ ئەوانەی لە ناوخۆی وڵات دەبینن. ئەم سنوورە لابراوە. هەمان ئەو داواکارییەی کە تازە باست کرد، کە نزیکەی ٥٠٠ هەزار کەس واژۆی لەسەر کردووە، لە ناوەوە و دەرەوە ئەم واژۆیانە کۆکراوەتەوە. ئەمە بزووتنەوەیەکی جیهانییە، جیهانییە بۆ ئێرانیشەوە. بایکۆتەکەش هەر هەمان شتە، ڕەنگە بایکۆتی کۆماری ئیسلامی لەلایەن ئەم یان ئەو گرووپ یان کۆمەڵەوە لە دەرەوەی وڵات دەستپێبکرێت، بەڵام بزووتنەوەیەکی جیهانییە. تا ئێستا لە لایەنی ئێرانیەکانی ناوخۆی وڵاتەوە دەبینین کە پرسی بایکۆتی حکومەت وروژێنراوە و دەکرێت بەربڵاو بێت. ئەمە دەتوانێت ببێتە دروشمی خوێندکارە مانگرتووەکان و کرێکارانی مانگرتوو و خۆپیشاندانی سەر شەقامەکان لە شارەکانی ئێران بۆ ئەوەی بە یەک دەنگ بە جیهان ڕابگەیەنن کە ئەمە حکومەتی ئەمە نییە و دانپێدانانی پێ ناکەین.

کۆماری ئیسلامی حکوومەتی گەلی ئێران نییە! ئەگەر کەسێک تا سێ مانگ لەمەوبەر، کە ئەمڕۆ کە هەموو ڕۆژێک لە سۆشیال میدیا و میدیاکاندا تاوانەکانی حکومەت دەبینین، گومانی لەم بارەیەوە هەبووبێت، ئەوە ڕوونە کە ئەم حکومەتە بکوژی گەلی ئێرانە نەک نوێنەری گەلی ئێران . بۆیە هیچ داواکارییەکی سروشتی و دادپەروەرانە و گشتی و مومکینتر لە ئارادا نییە کە داوای دانپێدانان و ڕەتکردنەوەی باڵوێزخانەکانی و دەرکردنی بەرپرسەکانی لە وڵاتان بکرێت. هیوادارم ئەمە ببێتە دروشم و داخوازی گرووپەکانی ئێران،شورای کرێکاری لە ئێران، مانگرتنی کرێکاری، خوێندکارە مانگرتووەکان و هەموو چین و توێژە ناڕازییەکانی ئێران و دروشمی بایکۆتی کۆماری ئیسلامی لە خۆپێشاندانەکانی شەقامدا هاوار بکرێت. ئەمەش هەنگاوێکی گرنگ دەبێت بە ئاڕاستەی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی.

٢٧ی مانگی میهری ١٤٠١، ١٩ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٢

من و تۆ دوو خەیاڵی تەواو

نەکراوین.. دڵکەش قادر

تۆ،
جوانترین ماچی بەسەر لێومەوە
درێژتیرین قەسیدەی به سەر زمانمەوه
جوانترین نیگای له نێو دیەمەوه
ئەی میلی کاتژمێری تەمەنم
تۆ ئەو خۆرەی که ئاوا نابیت
له نێو خەیاڵما جوانرین کۆشکی
که لێتەوه دەڕووانم بۆ شەپۆلەکانی دەریا و
من ئاوێزانی ئەو گریانه دەکەی
که له ماچێك کەوتنه خوارەوه
دوو گوڵ له نێو یەک گوڵداندا
دیلی دوو خەیاڵن
که ئازادیش ناتوانێ دیلیان بکا
دوو باڵێن لەسەر فڕێنی پشتی نەوڕەسێکا
دوو دێڕین له قەسیدەیەکی نەنووسراو
من خەون بەو ڕۆژانەوه دەبینم
که له ماڵی تۆ سەرخەوێ بشکێنم
تۆ خەون بەو رۆژانەوه دەبین
که له ژیر سا با تێکا
یەکتری بنووسینەوه
تۆ خەیاڵ دەکەی لەسەر زمانت دیل بم
من خەیاڵ دەکەم
ل□ نێوچاوتا ماڵێك به زمانی عیشق
بینا بکەین.
من و تۆ
دوو خەیاڵی تەواو نەکراوین

سلێمانیی 21/11/2019

دڵکەش قادر

بیرەوەریەکانی فەقێیەکی گوومڕا-(32).. شەمامە بارەوانی

بەشی سی و دوو

خودایه، ئەو هاوسەرگیریە مانگێکی نەخایەنێت و کیژەکە تەڵاق بدرێت.

کاتی خوێندنی فەقێیاتی زۆر جار دەچووین ئەوەی بۆ زمانە عەشایریەکە دەڵێن: ژنمان لە خەڵکێک مارە دەکرد.

جا ئەمەی فەقێکان ئەو دەمەی مەلاکان لە جێی خۆیان دەیان ناردین لە ژن مارەکردنە، پێیان دەگوتین: مەعامەلەی نەکەن لە کرێی ژن مارکردنەکەی(چونکە مەلای تر هەبوون دەیانکرد. عەیب نەبێت)، ئەو مەلایانەی ئەمەیان دەنارد، دەیانگوت: نا کاکە عەیبە، مامەڵە نەکەن. بەڵام بڵێن: ئەگەر وەکو خەڵات و دیاریەک شتەکمان بدەنە ئەوە خوا نەیبرێ. بە کورتیەکەی گەشتی دەخۆم، بەڵام گەشتاو نا. جا هەموو جار کە دەڕۆیشتم بۆ پرۆسەی هاوسەرگیری، بەینی خۆمان بیت، پێنجا هەزارێکم وەردەگرت.

جا بەو بۆنەیەوە، ئەوە ڕۆژێکی چومە"مەسیف سەلاحەدین" کچێکم لە کوڕێک مارەبڕی، لەسەرەتای چوونەکەم، تا مارەبڕینەکە تەواو بوو، هەر بیر و خەیاڵم لای پێنجاهەزار دینارەکەی بوو. لە دڵی خۆم دەمگوت: وەڵڵاهی ئەو ماڵە چەور و دەوڵەمەند دیارن و پێدەچێت زیاتریشم بدەنێ. بەداخەوە وەکو کورد دەڵێت:ئاش لە خەیاڵێک و ئاشەوان لە خەیاڵێکیتر ! ئاخریەکەی ئەو بێ ویژدانانە، نەک هەر پێنجا هەزارەکە، بگرە یەك دیناریان نەدامێ. بڕوا ڕۆ کە پێی تێک چووم و خەفەتم خوارد، لە تووڕەیان خەم دەخواردەوە و خەنجەرت لێدابام خین لە لەشم نەدەهات.لە دڵی خۆم و بەنهێنی یەك دنیا دووعام لە کوڕە و کچەکەی کرد و گوتم: خودایە ئەوە من کەراتیەکم کردوو مارەم کرد، بەڵام ڕەبی ئەو هاوسەرگیریە مانگێکیتر نەخایەنێت و کیژەکە تەڵاق بدرێت.